

retkezni támadt kedvük. Ott, az erdőben. Őket is meglepte a hirtelen gerjedelem. Sietősen egymásba kapaszkodtak hát. Attól, hogy a foci pályáról megláthatják, nem tartottak. Az ágak eltakarták őket, ők viszont elég jól láttak mindent, a zsvajgás is felhallatszott. Jól esett a szex, a vártnál is jobban, mert – ezt a szinte perverz gondolatot utóbb vallották be egymásnak – közben arra gondoltak, a drukerek őket biztatják, nekik szurkolnak.

Miközben kielégülten, egymásba karolva hazafelé bandukoltak, Laska arra gondolt, nem is olyan rossz dolog a foci. Rövidesen rajongó lett.

Hibás

Laska egy időben egy mamutvállalatnál volt alkalmazásban, a cég vezetője roppant elfoglalt s emiatt roppant ingerlékeny ember volt. Egy alkalommal valamit nem talált rendben, dühbe gurult, s Laskát, mivel ő volt kéznél, istentelenül leteremtette. Pancsernek, ökörnek, beszámíthatatlan bunkónak nevezte. Laska megdöbben hallgatott, annyit se tudott kinyögni, hogy nem ő a hibás. A főnök szitokáradatát befejezve elrohant, a cég halaszthatatlan ügyeit intézendő.

Laska Lajos egyedül maradt s gondolkodni kezdett. Mi van, ha folyamányai lesznek a dolognak? Ha a főnök úgy megorrolt rá, hogy... Nem, ezt el kell kerülni! Egy ilyen jó munkahelyet nem szabad ilyen apróság miatt elherdálni!

És Laska nekifogott engesztelő szöveget gyártani. Udvarias, hajlongó mondatokat fogalmazott. Feszülten, komoran, összeszorított fogakkal. Csak akkor derült föl valamelyest, amikor megtalálta apológiaja kulcsmondatát: Főnök, bocsánat, hogy megsértett!

Napút, 2011/2.

(Zsidó Ferenc 1976-ban született Székelyudvarhelyen. Prózát ír, műfordítással foglalkozik.)

BEJÁRÓ

Csepregi János

MAGAMÉRT VAGY MAGUNKÉRT?

Kinek az érdekét képviseli az irodalmi érdekképviselő?

A Szovjetunió 1991. december 31-ével történt hivatalos felszámolását nyugaton mindenhol kitörő lelkesedés fogadta. A magát kommunis-tának nevező, papíron társadalmi osztályoktól mentes, valójában diktatórikus világrend látszólag totális vereségét ünneplve a média ontani kezdte magából az egy szebb és jobb világról szóló látomásokat, legalábbis ami az Amerikai Egyesült Államokat, Nyugat-Európát és a nem sokkal korábban még a szovjet érdekövezetbe tartozás terhét nyögő újszülött demokráciákat illette.

A szabadság édes levegőjének kóstolgatása közben – 1989 és 1991 között számos olyan dolog történt, melyek korábban szinte elképzelhetetlennek látszottak – valóban úgy tűnhetett, hogy Francis Fukuyama 1989-es, *A történelem vége* című tanulmányában leírt elméletének igazát végül lehetetlen gyorsasággal igazolja maga a történelem. Fukuyama az említett tanulmányban a társadalmi berendezkedések szükség-szerű változásának, fejlődésének kérdését boncolgatta, arra a végkövetkeztetésre jutva, hogy ezek versenyében végül a liberális demokrácia fog győzedelmeskedni, a többi struktúra pedig eltűnik majd a föld színéről. Hogy miért? A válasz pofonegyszerű és teljességgel logikus: mert ez az a forma, amely a társadalmat alkotó egyének, csoportok, közösségek legnagyobb hányadának képes a legnagyobb mértékben kielégíteni az igényeit. A legszélesebb körű konszenzus alapján álló társadalom pedig kétségtelenül a legkevésbé terhes a feszültségtől, a legjobban szolgálja az egyéni és a közösségi érdekek érvényesülését. Az együttműködés és az érdekek egyeztetése a közös jó érdekében tehát sokkal gyümölcsözőbb, mintha kevesek akarata érvényesülne, pláne akkor, ha mindez esetleg mások kárára történne. „[...] mert miközben elkerüli a szélsőségeket, a politikát az igazságosság történelmileg kialakult normáival összhangban alakítja, és nem

törekszik túlzott mértékben beavatkozni a természetes viselkedésformákba” – írta Fukuyama a liberális demokráciáról *Posztbumán jövődönk* című kötetének bevezetőjében néhány évvel később.¹

Az általános eufória, a szebb jövő ígérete ellenére itthon ekkor már egyértelmű jelei mutatkoztak annak, hogy fogyóban van az a fajta tolerancia, bizalom, közös akarat és együttműködési szándék, ami a különböző politikai értékrenddel bíró, az államszocializmus elleni összefogásra képes egykori ellenzékre jellemző volt a rendszerváltozást megelőző időkben. Nem merültek fel például a következő kérdések: vajon mennyi idő kell majd Magyarországon ahhoz, hogy az egymást váltó generációk tagjaiból kikopjanak azok az évtizedes vagy évszázados „rossz” reflexek, amelyek például egy diktatórikus rendszerben a túlélés elengedhetetlen feltételeinek bizonyultak emberöltőkön keresztül? Naivitás lett volna azt remélni, hogy míg a rendszer, az államhatalom kijátszása és a közös tulajdon kisajátítása egyik nap még társadalmilag elfogadott, másnap már bűncselekmény legyen. Vagy éppen ellenkezőleg, ha évtizedeken keresztül remekül meg lehetett élni a megfelelő kapcsolatokból, akkor hirtelen miért is az asztalra letett eredményeket tekintenénk mércének? A '90-es évek legelején jelentéktelennek tűntek azok a problémák, amelyek sajnos a mai napig meghatározó elemei hazánkban a mindennapi életnek: az örendelkezés kínálta választási lehetőség riasztó idegenszerűsége, az együttműködés helyett az alá- és fölérendelt viszonyrendszerekben történő gondolkodás. Az egykori várakozásokkal szemben mára kétségtelenül kiderült, hogy nem zajlanak le olyan gyorsan a társadalom szempontjából gyökeres változások, mint azt korábban sokan remélték. A demokrácia importálása nem működhetett tökéletesen, nem lehetett új, más szabályok alapján működő programokat telepíteni a fejekbe.

*

A hosszas és látszólag talán nem egészen az alcímben megjelölt témához kapcsolódó bevezetés (mellébeszélés? a kényesebb témák halogatásának ösztönös kényszere?) után végre eljutottunk oda, ami számomra a legizgalmasabb és legszomorúbb társadalmi problémát képezi, több mint húsz évvel a magyarországi rendszerváltozás után.

1 Francis FUKUYAMA, *Posztbumán jövődönk*, ford. TOMORI Gábor, Európa, Budapest, 2003, 24.

Miért annyira meghatározó a magyar társadalmon belül, hogy nemcsak a közös célok eléréséhez szükséges útról gondolkodnak különböző módon az emberek – legyen szó a politikai elit diskurzusáról vagy a bolti sorban állás közben elhangzó félmondatokról –, hanem sokszor még maguk a közös célok sem léteznek vagy kerültek megfogalmazásra? Miért van az, hogy határozottan hiányzik a széleskörű társadalmi összefogás? Miért tűnik úgy, hogy szakmapolitikai kérdésekben is gyakran felülírják a szakmai válaszokat a pártpreferenciák? Miért hangzik üres frázisnak napjainkban a közös érdekek egyéni érdekek elé helyezésének szükségessége? És mitől hangzik patetikusan az, ha valaki mindezt egy olyasfajta kölcsönösségen alapuló viszonyrendszerben képzei el, amelynek a legfőbb motorja nem az összekacsintás? Hol a hiteles párbeszéd? Miért van az, hogy gyakorta még mindig nagyon is erősen működnek a régi reflexek? Miért hiánycikk ma a kölcsönös tisztelet és bizalom? Miért van az, hogy azok is elnyomásról, mellőzöttségről, saját sanyarú sorsukról panaszkodnak, akik látszólag remekül, nagy publicitást élvezve élnek életüket? És lehetne még sorolni az idevágó kérdéseket.

Természetesen tisztában vagyok vele, hogy mindez – az irodalmi érdekképviselet működése, társadalmi szerepe és küldetésadata szempontjából nézve különösen – érzékeny és ingoványos terület. Olyan régi problémákról van szó, amelyek létezését könnyebb egyszerűen letagadni és elbagatellizálni, mint valódi válaszokat, megoldásokat találni rájuk. Pedig ezek az alapproblémák nemcsak jellemzik, de nagyban meg is határozzák országunk működését és mindennapi életünk minőségét.

Miért úgy és olyan hatékonysággal működik az irodalmi érdekképviselet, ahogy? Miért olyan az állam és a civil szervezetek kapcsolata, viszonyrendszere, amilyen? Milyen változásokra lenne szükség ahhoz, hogy az írószervezetek – az egyszerű gépezet szintjén megragadt létezésükön túl – valóban eleven organizmusokként legyenek részesei az ország életének, hatékonyabban járuljanak hozzá a társadalom kulturális értékeinek gyarapításához, téve mindezt úgy, hogy az ne csak saját holdudvaraik, esetleg egy szűk irodalombarát réteg számára legyen hozzáférhető és értékes? Szerintem lehetne másképp is, sőt szükségszerű, hogy másképp legyen. Túlzás lenne azonban azt állítanom, hogy legalább a felvetett kérdések nagyobbik részére van kielégítő válaszom, az pedig egyenesen hazugság volna, ha azt mondanám, hogy pontosan ismerem a kivezető utat. Írásom célja lényege-

sen szerényebb: mindössze szeretnék néhány gondolatot megfogalmazni az irodalom, a kultúra, illetve az irodalmi érdekképviseltek szerepével és helyzetével kapcsolatban. Nem axiómákat akarok papírra vetni, inkább csak kérdéseket, a saját, sokszor kétségkívül pontatlan és tökéletlen meglátásaim alapján.

*

Bár biztosan lesznek, akik felháborodnak majd a szavaimon, számomra teljességgel érthető, hogy nagy számban akadtak olyanok, akik az előző kormányok kultúrpolitikája után az új vezetéstől jogosan reméltek pozitív változást. A korábbi évtizedek és az utóbbi néhány év kultúrpolitikai gyakorlatában ugyanis meglehetősen gyakran megmutatkozott az az alapvető szemléletbeli tévedés, miszerint a kultúrával sokszor tévesen azonosított művészetek támogatása azért fontos, mert így a hatalmon lévő politikai erő fenntarthat, felhasználhat egy általa jutalmazott, ergo iránta elkötelezett kulturális elitet, amely eladhatóvá teszi mindazt, amit a „megrendelő” legyárt, vagy képes hozzájárulni annak a képnek a fenntartásához, amit magáról mutatni szeretne. Az efféle gyakorlat arra csábíthat vagy kényszeríthet művészeket, szakembereket, hogy saját kompetenciájukon kívüli dolgokba folyjanak bele, részben adják fel szuverén, gondolkodó énüket, időnként pedig adják eszközül tehetségüket cserébe a hatalom támogatásáért. Egy ilyenfajta együttműködés természetesen semmiképp sem hathat termékenyen egy társadalomra, mivel az ezen az elven működő rendszerek képtelenek hiteles mintával szolgálni, képtelenek hatékonyan tenni az adott társadalom egészségének megőrzése, helyreállítása érdekében, ami a kultúra alapvető funkcióinak egyike. Az ilyesfajta elköteleződés számomra teljességgel szembe megy a szakmai érdekképviselő fogalmával, amennyiben az egzisztenciális biztonság kérdése dominál az esztétikai, a kulturális és a művészeti értékek helyett, ahogyan természetesen az a frusztráció vagy indulat sem hat termékenyen, amely egy ilyen helyzetben a magukat kárvallottként azonosítókból megjelenhet.

Az ilyen légkör a közös érdekek keresése, az egyébként is foghíjas bizalom és tolerancia erősítése, a művészeti pluralizmus tiszteletben tartása helyett ellenségeskedést és előítéleteket teremt a „szemben álló” oldalak között. A kritika mellől pedig fokozatosan eltűnik az önkritika, ami rövid időn belül nagyon különböző valóság-in-

terpretációkat fog eredményezni, miközben az állam gyakorta – úgy tűnik legalábbis – nem a szakmai teljesítmény alapján mérlegel.

Nyilvánvalóan elfogadhatatlan, ha bármelyik kormány idején a szakma szavát figyelmen kívül hagyva születnek a művészeti élet egészére kiható döntések, szakmapolitikai helyett pártpolitikai alapon, legyen szó akár a szervezetek, az ösztöndíjak, a folyóiratok, a könyvkiadás támogatásáról (illetve nem támogatásáról), de képmutatás lenne tagadni, hogy ehhez hasonló dolgok megtapasztalhatóak kicsiben is, mondjuk egy-egy szépirodalmi alkotás folyóiratban történő közlése (illetve nem közlése) esetén, amikor gyakran fontosabbak az alkotó személyével kapcsolatos sztereotípiák, mint az esztétikum, az irodalmi minőség. A legdöbbenetesebb mégis az, ha van egy olyan elit réteg, amely el is fogadja, hogy így megy ez. Nemcsak arra gondolok, hogy voltak a korábbi politikai döntéseknek hasznélvezői, akik ellenszenvvel tekintenek azokra, akiket saját kétpólusú világszemléletük alapján „a másik oldalhoz” tartozónak gondolnak, hanem arra is, hogy sokan hasonló gondolkodási sémák alapján, vélt vagy jogos sérelmeikre tekintettel egyszerű szerepcserét reméltek az új kormány felállásától. Ideje lenne végre szakítani ezzel a gondolkodásmóddal. Ha pedig a kulturális elit lecseréléséről van szó, aminek szükségességét Orbán Viktor miniszterelnök egy évvel korábban kötcsei beszédében hangsúlyozta, akkor fontos lenne nem figyelmen kívül hagyni azt, hogy nem az embercserék, hanem az uralkodó szellemiség lecserélése volna a legfontosabb, ami azonban nem lehet azonos a pozíciók újraosztásával, a gondolkodásmód megváltoztatásához pedig önvizsgálat szükséges.

Változtatni sokféle irányba lehet, és kiderülhet, hogy a rossz, legkevésbé sem progresszív gyakorlatot követheti más ideológiai tartalommal rendelkező problémás koncepció is. A változást remélők gondolkodásában alapvetően két különböző elképzelés jelent meg a választások közeledtével. Az egyik szerint „eddig nekik volt jó, de most végre mi jövünk”, amely szemlélet számomra meglehetősen kicsinyes hozzáállás, míg a másik „a kapcsolatok helyett végre a teljesítményt kellene értékelni” szemlélete. Ahhoz azonban, hogy végre fellélegezhessenek mindazok, akik ez utóbbit preferálják, önmagában még kevésnek bizonyult a színcsere. Az elmúlt egy évben valóban történt több számottevő változás. Az egyik, hogy a válságra hivatkozva olyan mértékű pénzkivonásra került sor a kultúrafinanszírozás amúgy is meglehetősen alultáplált irodalmi szegmensében (is),

hogy az az addigi viszonyok számos kontextusban (egymással, az állammal, illetve a társadalommal, a potenciális olvasókkal és mecénásokkal) történő felülvizsgálatát, gyökeres átgondolását tette szükségessé az irodalmi érdekképviselői szervezetek tekintetében is.

Kétségtelen, hogy bár maradtak jelentős aránybeli különbségek ezen intézmények – a négy reprezentatívnak mondott irodalmi szervezetről, vagyis a Fiatal Írók Szövetségéről, a József Attila Körről, a Magyar Írószövetségről és a Szépírók Társaságáról beszélek – támogatásai között, amelyek véleményem szerint nem mindig magyarázhatóak szakmai érvekkel, az új helyzet valamelyest akaratlanul is közelítette az érdekeket.

Önmagukban a közös financiai nehézségek még nem feltétlenül vezettek volna komoly együttműködési kényszerhez, ha már az önkéntes együttműködés általánosságban is csak kevésbé jellemző a magyar mindennapokra, azonban az állam által összehívott különböző szakmai kuratóriumok munkájába történő erős kormányzati beleszólás, az állam időnként megmutatózó, partnerinek kevésbé nevezhető viszonyulása egyértelművé tette, hogy jóval kisebb szerepe és súlya van most a reprezentatív irodalmi szervezeteknek a saját szakterületüket érintő kérdések tekintetében, mint az korábban jellemző volt, és amint azt maguk a szervezetek is hitték. Természetesen nem azt állítom, hogy ez jól van így, azt viszont mindenképp, hogy a kialakult helyzetnek a szervezetek megújulása, szerepük újradefiniálása szempontjából igenis lehetnek pozitív hozadékai.

*

Hogy miként kell átgondolni, felülvizsgálni az irodalmi érdekképviselői szervezetek helyzetét, működését és tevékenységét a korábban már említett viszonyrendszerben, arról biztosan mást és mást gondolnak az egyes szervezetek képviselői. Én csak arról tudok beszélni, ahogyan azt irodalommal foglalkozó emberként és a Fiatal Írók Szövetségének egyik tisztségviselőjeként látom.

A kitörési pontok keresése során legelőször minden bizonnyal arra a látszólag banális, azonban mégiscsak kardinális kérdésre kell választ találnia a szervezetek vezetőinek, hogy tulajdonképpen kit vagy mit képviselnek, hiszen ennek pontos meghatározásán áll vagy bukik minden. A logikus válasz természetesen az lehetne, hogy az e kérdésre adott válasz az alapszabályaikban olvasható; ezek alapján pedig nyilván beszélhetnénk ilyen vagy olyan korú szerzőkről, hatá-

ron túli és hazai magyar nyelvű alkotókról, és arról is, hány díjjal rendelkező tag van jelen a közgyűléseken, én azonban nem erre gondolok, hanem arra, hogy ez a képviselőt mit jelent ma a társadalom számára, azok számára, akik közvetlenül nem érintettek ezen szervezetek helyzetével kapcsolatban.

A jelenlegi helyzetben már nem hagyható figyelmen kívül a szakmai mellett a társadalmi jelenlét fontossága sem. A társadalmi beágyazottság vagy az annak megvalósítására tett kísérletek milyensége határozza meg, hogy szervezeteink szava mennyit ér. A könnyed hangvétel ma már egyáltalán nem megengedhető. Ha tevékenységünk nem párosul a tagok valamilyen szintű menedzselése, publikálási lehetőséghez, kötethez juttatása, esetleg különböző ösztöndíjak odaítélésekor a többi kurátor figyelmébe ajánlása mellett – mely feladatok mindegyike nagyon fontos egyébként – valódi, tapasztalható társadalmi jelenléttel, vajon nem mondhatja-e joggal akár az állam mint szolgáltatás-finanszírozó, akár bármely, az irodalommal nem érintkező állampolgár mint fogyasztó, hogy minek támogasson egy szűk, kevesek számára fontos szerveződést? Az állami nézőpont és a társadalom számára mutatott kép között természetesen különbséget kell tenni, mégis, mielőtt erre kitérnék, szeretném leszögezni, hogy egy intézményi struktúra fenntartása is érdekképviselő, hiszen munkát biztosíthat embereknek – nekünk ugyan soha nem futotta egyetlen főállású alkalmazottra sem –, szavazatokat jelent kuratóriumokban, megteremti a vélemény artikulálásának lehetőségét bizonyos szakmai fórumokon, egyeztetéseken. A kérdés viszont az, hogy önmagában a struktúra, az intézmény életben tartása a cél, vagy képes olyan tevékenységet is folytatni egy-egy szervezet, amellyel a felsoroltak mellett másfajta értéket is képvisel.

Ha az állam nem tartja fontosnak a kultúra támogatását, az önmagában probléma, ugyanakkor korántsem mindegy, hogy az erre a célra szánt szűkös kereteket mire, hogyan és milyen hatékonysággal használják fel. (Ilyenkor szokták felvetni, hogy az ilyesmit nem lehet mérni, ugyanakkor ez a valóságnak szerintem nem teljesen felel meg.) Komoly kérdés, hogy miként lehetne jobban felhívni a kormányzat figyelmét a kultúra fontosságára, hiszen Demján Sándor, a Prima Primissima és a Prima Junior díjakat megalapító vállalkozó művészetekkel és kultúrával kapcsolatos, május elején elhangzott mondatai – számos sajtóorgánium szerint úgy fogalmazott: jelenleg nem még több művészre van szüksége ennek az országnak, hanem

dolgozó, termelő emberekre; ő maga betiltaná a művészeti szaköröket azokban az iskolákban, ahol nincs legalább kétszer annyi technikai szakör – nem tűnnek annyira távolinak a válságból való kikezmergésre, a gazdasági kérdésekre koncentráló vezetők nézetétől. Miközben épp a kultúra biztosíthatja azt az egyedi nyelvet, amely olyan társadalmi együttműködésnek képes teret nyitni, melynek keretei között úgy és olyan mértékben tudnánk közösen teljesíteni, ahogyan egyenként, klikkekre hullva, közös kulturális nyelv hiányában, párbeszédre képtelenül még egy esetlegesen zseniális adórendszer, elképzelhetetlenül befektetőbarát légkör mellett sem. Ennek felismerését azonban nem lehet kierőszakolni. Nem forintosítható a bizalom, a közösség- vagy a nemzettudat – nem nacionalizmusra gondolok –, az együttműködés, melyek milyenségéhez igenis jelentősen hozzájárul a kultúra, ami hosszabb távon a gazdaságra, az országok fejlődésére is nagyban kihat.

Ahhoz, hogy a reprezentatív irodalmi szervezetek hatékonyan tudjanak szakmai érdekképviseleti tevékenységet folytatni, szükség van arra, hogy jelentősen csökkentsék függőségüket a mindenkori kormányzattól, az állam által fenntartott civil státusz már ismertett, meglehetősen problematikus jellege miatt. Amíg működésüket legnagyobb részben állami pénzekből fedezik (ha tudják fedezni egyáltalán), egyéb jelentős bevételi forrásokkal – néhány mindenki által ismert pályázati lehetőségtől eltekintve – pedig nemigen rendelkeznek, addig az állammal kapcsolatos viszonyuk meglehetősen terhelt marad. Ez a függőség számos kérdést felvethet mindkét fél részéről. Az állam részéről: miért támogatnám ezt vagy azt a szervezetet, mikor nem az én embereim gyarapítják a tagság sorait, vagy miért is ne őket támogatnám, hiszen...? Az ilyen kiszolgáltatott helyzet, a kikényszerített politizálás komoly torzulásokhoz, sérülésekhez vezethet, ahogyan vezetett eddig is. Az érdekképviseleti szervezetek részéről pedig apolitikus kérdések merülnek fel, mindenekelőtt az, hogy adott helyzetben egyáltalán mit tehetünk, meddig mehetünk el véleményünk artikulálásában, és milyen következményekkel kell számolnunk.

Az állam és az intézmények viszonyában tehát nem elhanyagolható a viszonylagos anyagi függetlenedés szükségessége és kényszerűsége – képezzék ennek az alapját akár EU-s pályázati források, akár támogatók megnyerése –, ami növelhetné a szakmai érdekképviselet erejét, ez azonban, ha túllépünk a sok évtizedes gyakorlaton, csak

akkor válhatna igazán jelentőssé, ha ezek a szervezetek tevékenységükkel be tudnának lépni egy, az irodalom zárt világánál nagyobb nyilvánosságot jelentő dimenzióba. Kétségtelenül biztonságot jelent az állami finanszírozás, aminek hiánya érzékelhető feszültséget generált az utóbbi időben. Komolyan gondolom, hogy az érdekképviseleti szervezeteknek szükségszerű feladatává vált napjainkra, hogy maguk is komoly erőfeszítéseket tegyenek annak irányába, hogy meggyőzzék a társadalmat, pontosabban annak egy, a jelenlegi bázisaiknál lényegesen nagyobb rétegét saját szükségességükről, mert csak így tudnak túlélni civil szervezetekként.

Hogyan lehet mindezt elérni? Először is olyan programokkal, rendezvényekkel, amelyek nemcsak az irodalmi folyóiratokat író és azokat olvasó szűk réteghez jutnak el. Jelen kell lenni, fel kell mutatni, hogy hibás az az általános kép (kesergő, depressziós költők garbóban etc.), ami a köztudatban él az irodalmárokról. Be kell bizonyítani, hogy az irodalom nemcsak azoknak okozhat örömet, aki csinálják, hanem áttételesen egész társadalmunkat szolgálják a benne rejlő értékek. Persze az olvasás népszerűsítése nem kis feladat, de miért ne lehetne az alapoknál kezdeni, miért ne lehetne mindezt bevinni az iskolákba, miért ne lehetne a száraz irodalomtörténetre építő irodalom-oktatással szemben egy élményközpontú oktatás irányába történő elmozdulást propagálni, egyeztetve hasonló gondolkodású pedagógusszervezetekkel? A társművészetekkel történő közös megjelenés rejtette lehetőségek, legyenek akár milyen jók, csak azokat tudják megszólítani, akik maguk is rendelkeznek az olvasni tudás, a szövegértés képességével, azonban az olvasáskultúra feltámasztása ennél jóval komplexebb feladat. Az irodalmi érdekképviseleteknek elemi érdekük, hogy közösen tegyenek azért, hogy legyenek olvasók, hogy legyen szellemi felvevőpiac a szolgáltatásaikra, a termékeire. Ugyanakkor felvetheti bárki, hogy az általam felsoroltakhoz is sok ember részvétele és komoly anyagi eszközök kellene. Ebben a tekintetben három lehetőség van, illetve ezeknek a különböző kombinációi: alternatív források felkutatása, önkéntes munka vagy a teljes passzivitás.

Hazudnék, ha azt állítanám, hogy én magam nem panaszkodom időnként arra, mennyire szűkösek a forrásaink, nem akad senki, aki segítene a telefonszámla kifizetésében – vagy tűznél helyettünk a fóliát, csavarozná a kartont az Irodalmi Peep Show épületére –, hiszen sikeresen kipusztították az elmúlt hatvan évben a mecénatúrákat. Ezt egyébként mi sem bizonyítja jobban, mint hogy a Junior Prima-

díj irodalom kategóriáját elindító és az indulás évében, azaz 2008-ban finanszírozó német vállalkozótól, Erwin Schaffertől később senki sem vette át a mecénási szerepet Magyarországon, így azt azóta egyáltalán nem osztották ki. De túl kell lépni a kesergésen, nem lehet egyszerűen csak várni, hogy mikor gondolja meg magát az aktuális vezetés vagy kopogtat be egy cég.

Az irodalom támogatása ma nem jelent presztízst sem magánszemélyeknek, sem a vállalkozásoknak. Könnyed kibúvó lehet erre válaszul az, hogy a képzőművészet a maga tárgyiasult produktumaival egyszerűbb helyzetben van, mint az irodalom, és ezért ért el jelentős eredményeket a támogatók megnyerésében, de szerintem sokkal inkább arról van szó, hogy a jelenlét, az ön-érdekképviselő gyengébb lábakon áll esetünkben. Kapcsolatokat kell építenünk és meg kell mutatnunk magunkat. Rá kell ébrednünk, hogy múltból, történelemből, tradíciókból nem lehet megélni. Hogy ezeknek a szervezeteknek professzionálisabban kell működniük, hogy a kulturális értékek gyarapításával, azok eljuttatásával társadalmi szerepvállalásra kell törekedniük. Hogy hierarchizált rendszerek fenntartása helyett működő, élő közösségeket kell létrehozniuk.

Ha sikerül határozott lépéseket tennünk ebbe az irányba, akkor az állam sem tehet mást, mint hogy számol velünk. Hiszem, hogy sokat tehetünk azért, hogy általánosan is elfogadottá váljon az a megközelítés, amely szerint nemcsak a gazdasági eredmények határozzák meg az életminőségét, és a kultúra egy olyan foglalat, aminek a segítségével egy élhetőbb országot teremthetünk.

*

Az elején Fukuyamára hivatkoztam, illetve az 1989 és 1991 közti időszakra. Húsz év telt el azóta, húsz olyan év, amelyben – néhány ritka kivételtől eltekintve – a társadalom minden szintjén a versengés sokkal erősebben volt jelen az összefogásnál. Valahogy ennyi idő is kevés volt, hogy rájövjünk arra: együtt előbbre juthatunk, és nem csak akkor nyerhetünk, ha mások veszítenek. Az együttműködési problémák pedig hosszú időn keresztül megmutatkoztak az irodalmi szervezetek viszonyában is. Az egyébként kevés forrás felosztásakor törvényszerű, hogy nem kerülhet ki a „harcból” mindenki elégedetten, pláne akkor, ha ehhez az esztétikától és a szakmától független tényezők is hozzájárulnak. Mégis azt hiszem, hogy azokhoz az erőfeszítésekhez, amelyeket a jelenkor megkíván, igenis szükség van

a pluralitás, a sokszínűség megtartása mellett a közös – az intézményeink életben tartásán túlmutató – célok meghatározására. Bizalom és partnerség nélkül azonban ez soha és semmilyen körülmények között nem működhet. Hogy mikorra leszünk képesek mi, magyarok felülemelkedni azon a rossz rutinon és természetesen, ami ma az egyéni érdekeket a közösségi érdekek elé helyezi, nem tudom, de az kétségtelen, hogy nem lehet már tovább várni az első lépések megtételével.

(A szerző a Fiatal Írók Szövetsége elnökségi tagja)